

УДК 631.11:338.439(477.83)

Л. Й. Войнича,

асистент, Львівський національний аграрний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проведено аналіз економічної ефективності виробництва молока в особистих селянських господарствах Львівської області. Проаналізовано канали реалізації молока.

In the article the analysis of efficiency of production of milki sconductedin the personal peasant economies of the Lviv area. Ductings of realization of milk are analysed.

Ключові слова: виробництво молока, особисті селянські господарства, канали реалізації.
Key words: production of milk, personal peasant economies, ductings of realization.

ВСТУП

Протягом останніх років виробництво продукції молочного скотарства у Львівській області майже повністю сконцентроване у господарствах населення. Однак достовірна економічна інформація про діяльність особистих селянських господарств майже повністю відсутня. Держкомстат частково подає нам дані про діяльність господарств населення, але вони охоплюють переважно натуральні показники. Однак по господарствах населення офіційна статистика таких показників як собівартість продукції, що надає загальну оцінку ефективності виробництва після завершення виробничого процесу, рентабельність виробництва, за допомогою якого оцінюються результати діяльності, не визначає.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проте цей процес уже започатковано вітчизняними науковцями. Зокрема, маються на увазі дослідження, виконані в Інституті економіки НАН України під керівництвом члена-кореспондента УААН Б.Й. Пасхавера. В Інституті аграрної економіки УААН такі дослідження проводилися двома групами науковців, першу з яких очолювали академіки УААН П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк та кандидат економічних наук Ю.Я. Лузан, а другу — академік УААН О.М. Шпичак. Не можна не згадати про аналогічні дослідження у Харківському національному аграрному університеті під керівництвом професора В.К. Горкавого [1]. Вищевказаними дослідниками була запропонована методика визначення виробничих затрат по господарствах населення за всіма складовими со-

бівартості продукції, максимально наближуючи обчислення до їх обліку в сільськогосподарських підприємствах. Таким чином куплені оборотні засоби враховуються за цінами придбання, ресурси власного виробництва — за собівартістю, термін окупності основних виробничих фондів визначають умовно з урахуванням нормативних показників, що відносяться до сільськогосподарського виробництва у відповідності з Постановою Кабміну від 06.09.1996 р. (річна норма — 5% від ринкової вартості господарських будівель і споруд; річна норма — 15% від ринкової вартості сільськогосподарських машин і знарядь, робочої і продуктивної худоби), а затрати на оплату праці — за її фактичною оплатою у сільськогосподарських підприємствах. Дані про собівартість та рентабельність виробництва окремих видів продукції у господарствах населення були отримані науковцями шляхом анкетування [2].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — провести аналіз ефективності виробництва молока в особистих селянських господарствах Львівської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для визначення собівартості молока виробленого господарствами населення у Львівській області, нами проведено анкетування власників особистих селянських господарств, які утримують корів. Обстеженням охоплені 20 районів Львівської області, а саме: Бродівський, Буський, Городоцький, Дрогобицький, Жидачівський, Жовківський, Золочівський, Кам'янка-Буський, Миколаївський, Мостиський, Пере-

Таблиця 1. Витрати та дохідність виробництва молока в особистих селянських господарствах в 2011 р. (за даними анкетного обстеження)

Статті витрат	Витрати на 1 центнер продукції у вартісному виразі при утриманні:					
	1 корови		2 корови		3 і більше корови	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Оплата праці	88,07	39,0	81,68	38,6	47,62	31,3
Корми	98,52	43,7	87,76	41,7	80,72	52,9
Ветеринарне обслуговування	3,00	1,4	2,70	1,3	2,57	1,7
Паливо та пальне	12,05	5,3	16,28	7,7	6,56	4,3
Електроенергія	16,2	7,2	14,30	6,8	8,30	5,4
Амортизація	3,75	1,7	4,07	1,9	2,89	2,0
Інші витрати	2,05	0,9	2,40	1,1	2,21	1,5
Страхові платежі	1,87	0,8	2,03	0,9	1,45	0,9
Всього виробничих витрат	225,51	100	210,20	100	152,32	100
Витрати:						
на побічну продукцію	11,76		20,02		32,38	
на супутню продукцію	8,41		14,05		21,52	
Собівартість основної продукції	205,34		176,13		98,42	
Витрати на реалізацію	13,22		8,92		6,12	
Повна собівартість	218,56		185,05		104,54	
Ціна реалізації	230		230		230	
Прибуток (збиток)	11,44		44,95		125,46	
Рентабельність,%	5,2		24,3		120	

мишлянський, Пустомитівський, Радехівський, Самбірський, Сколівський, Сокальський, Старосамбірський, Стрийський, Турківський, Яворівський. При цьому було опрацьовано близько 200 анкет.

При анкетуванні виявлено, що в досліджуваних господарствах утримується 252 корови, тобто на одне подвір'я припадає умовно 1,26 корови. При цьому 76% обстежених господарств населення отримують одну корову, 22,5% отримують дві корови і лише 1,5% отримує три і більше корів.

Веденням молочного скотарства в особистих селянських господарствах займаються більшість сільських жителів похилого віку. Не маючи можливості виконувати тяжку фізичну роботу, основним джерелом існування для них є утримання у власному господарстві 1—2 корови [3]. Сьогодні утримання 3 і більше корів на селянському дворі є рідкісним явищем для сіл Львівщини.

Аналіз витрат та дохідність виробництва молока в особистих селянських господарствах свідчить, що в більшості випадків селяни виробляють продукцію рентабельну (табл. 1).

Крім цього, якщо не включати в розрахунки особисту працю селянина, то рівень рентабельності значно зростає. Загалом собівартість продукції у господарствах населення різних районів істотно коливається. Різницю в кінцевих умовах господарювання, а саме — рентабельність, визначила ціна реалізації молока за рахунок вибору більш вигідного каналу реалізації[4]. Можна також зауважити, що проблеми забезпечення кормами особистих се-

лянських господарств у приміських районах значною мірою вирішується за рахунок куплених кормів. У районах віддалених від великих міст, забезпечення кормами здійснюється здебільшого за рахунок власного виробництва.

Як видно з даних таблиці 1.1, в структурі витрат особистих селянських господарств найбільшу питому вагу займають витрати на корми та оплату праці. Питома вага всіх інших витрат незначна, сюди відносять: витрати на паливо та пальне, ветеринарне обслуговування, електроенергію, амортизацію тощо.

Молочне скотарство за своєю суттю є трудомісткою галуззю. Усі роботи в господарствах населення по догляду за коровою виконуються вручну. Тому для даних господарств характерним є високий рівень затрат праці на 1 ц молока. Зокрема, затрати часу на утримання однієї корови в осінньо-зимовий період становлять в середньому 400 люд.-год., а у весняно-літній період вони зростають і становлять при випасанні в череді від 510 люд.-год. і до 1500—1600 люд.-год. при самостійному випасанні худоби селянином.

Слід зауважити, що виробничі витрати, а отже, і собівартість одиниці продукції зменшується в тих господарствах населення, де утримується більше однієї голови худоби. Зокрема, у господарствах населення, де утримується 1 корова, затрати праці на 1 ц молока становлять 24 люд.-год., а кормів — 1,14 ц корм.од. В структурі витрат дані статті займають 39,0% і 43,7%. При цьому повна собівартість 1 ц молока становить 225,51 грн. У господарствах населення, де утримується дві корови, істотних змін у статтях витрат не прослідковується, а собівартість 1 ц молока складає близько 210,20 грн. Найменша собівартість виробництва молока у господарствах населення, де утримується 3 і більше корів, складає близько 152,32 грн., в основному за рахунок зменшення затрат праці на 1 ц молока до 14 люд.-год.

Аналізуючи дані анкетного обстеження, можна стверджувати, що проблем із забезпеченням кормами у жодного власника особистого селянського господарства не виникало. Сьогодні селяни мають достатню кількість земельних угідь у власному користуванні, а та-

кож є великі площі сільськогосподарських угідь колишніх сільськогосподарських підприємств, де можна здійснювати заготівлю кормів та випас худоби. Також місцеві органи влади виділяють під сінокоси та пасовища земельні ділянки з розрахунку 0,45 га на кожну корову. Немає проблем з придбанням жому з місцевих цукрових заводів.

Отже, основу раціону для корів у господарствах населення в літній період становлять зелені корми. В структурі раціону вони займають 43,4%. Пасовищний період триває близько 7 місяців, протягом якого випас худоби здійснюється, як правило, в череді. Важливу роль тут може відіграти створення культурних пасовищ.

Підгодовля концентрованими кормами в цей час проводиться лише в окремих господарствах здебільшого в приміських районах, де є вигідні канали реалізації молока. В структурі концкормів переважає дерть з пшениці та кукурудзи. В структурі раціону вони займають 19,3%. Соковиті корми займають незначну частку лише 7,4% і це в основному кормові коренеплоди. Жом селяни закупають у незначній кількості через фінансову скруту. Силос господарствами населення не заготовлюється. Особисті селянські господарства майже повністю забезпечені власними кормами. Згідно даних анкетного обстеження частка, кормів, що закупляється, складає близько 10 %, це в основному жом і концкорми.

Отже, можна стверджувати, що особисті селянські господарства ефективно використовують наявні в них корми, крім цього, можуть забезпечити належний догляд за кожною з тварин. Свідченням цього є вищі надої молока від однієї корови у господарствах населення порівняно з суспільним сектором.

На ефективність виробництва молока в особистих селянських господарствах визначальний вплив мають канали реалізації молока [5]. Значною мірою, вибір каналу реалізації молока залежить від віддаленості ринків збуту. Для селян найвигідніше реалізовувати молоко на сільськогосподарських ринках, стихійних ринках, приватним особам на дому. Ціна молока в різних регіонах і в залежності від періоду реалізації при цьому коливається від 4 до 8 грн. за літр. За найнижчими цінами закупають молоко у господарствах населення молокопереробні заводи. Вибір даного каналу реалізації молока зумовлений: високим рівнем транспортно-реалізаційних витрат, низькою транспортельністю продукції, особливо у літній період, високими затратами часу на реалізацію. Низька товарність господарств населення,

віддалених від ринків збуту, пояснюється саме труднощами зі збутом продукції, через це селяни часто згодовують молоко тваринам, частково втрачають.

Крім цього, рівень цін на молоко істотно коливається протягом року в залежності від стійлового чи пасовищного періоду утримання корів. У стійловий період вартість 1 ц молока на ринку зростає приблизно на 10—30%. Це пов'язано в основному зі зниженням надоїв молока та з високою вартістю кормів, розхід яких значно вищий у стійловий період.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз витрат та дохідність виробництва молока в особистих селянських господарствах свідчить, що в більшості випадків селяни виробляють рентабельну продукцію. Собівартість продукції у господарствах населення різних районів істотно коливається. Різницю в кінцевих умовах господарювання, а саме — рентабельність, визначила ціна реалізації молока за рахунок вибору більш вигідного каналу реалізації. Особисті селянські господарства ефективно використовують наявні в них корми. Проблем із забезпеченням кормами у жодного власника особистого селянського господарства не виникало.

Однак, в умовах Львівщини утримання 1—3 корів особистими селянськими господарствами з метою товарного виробництва молока є малоперспективним [2].

Література:

1. Онищенко О. Ефективність господарств населення / Онищенко О. // Економіка України — 2003. — № 1—3. — С. 60—69.
2. Особисті підсобні господарства України — аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / [За редакцією д.ек.н., проф., академіка УААН О.М. Шпичака]. — К., 2001. — С. 240.
3. Шваб П.В. Розвиток молочного скотарства на Поліссі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dlib.com.ua/rozvytok-molochnoho-skotarstva-na-polissi.html>
4. Березівський П.С. Ефективність виробництва і формування ринку продукції скотарства в Карпатському регіоні / П.С. Березівський. — Львів: Українські технології, 1998. — С. 8, 14, 27, 226—247.
5. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного виробництва / В.Я. Месель-Веселяк. — К.: Інститута аграрної економіки УААН, 1999. — 272 с.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2011 р.